

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің докторанты Хакан Астың «6D011400 – Тарих» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін дайындаған «Қоңырқожа Қожықовтың қоғамдық-саяси, шығармашылық қызметі: зерттелуі мен оқу үдерісіне енгізу» тақырыбындағы диссертациялық жұмысына

АНДАТПА

Зерттеу тақырыбы: «Қоңырқожа Қожықовтың қоғамдық-саяси, шығармашылық қызметі: зерттелуі мен оқу үдерісіне енгізу»

Зерттеу мақсаты: Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық тарихын және оның көшбасшыларының бірі Қоңырқожа Қожықовтың қоғамдық-саяси қызметі мен ғылыми, педагогикалық шығармашылығын ғылыми қалпына келтіріп тарихи танымды жаңалауға ұсыну.

Зерттеудің міндеттері:

1. оңтүстігіндегі қазақ ағартушылығы тарихын зерттеу мен оқытудың әдіснамалық мәселелерін негіздеу, тарихнамасы мен дереккөздерін жүйелеу;

2. Түркістандағы қазақ ағартушылығының кезеңдері, негізгі бағыттары мен жұмыс мазмұнын нақтылау және қазақ облыстарында өріс алған ағартушылық қозғалыстарынан аймақтың, конфессиялық ерекшеліктерін жіктеп, білім контентін қалыптастыру;

3. Түркістандағы қазақ ағартушылығының тарихын жекелеген өкілдерін Қоңырқожа Қожықовтың қоғамдық-саяси, педагогикалық-шығармашылық өнегесі мысалында тұлғаландыру;

4. «Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық және Қоңырқожа Қожықов» атты таңдау пәнінің оқу-әдістемелік кешенін оқу үдерісіне енгізуге дайындау;

5. Қазақстан тарихы курстарында Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық тарихын оқытудың мазмұнын жаңалау және оны оқу үдерісіне енгізуге қатысты қол жеткізілген ғылыми, тәжірибелік және әдістемелік нәтижелерді оқу үдерісіне енгізуге қатысты педагогикалық эксперимент жүргізіп, пәннің тарихи танымды жаңалаудағы тиімділігін негіздеу.

Зерттеу әдістері: Зерттеу барысында күрделі тарихи үдерістерді тану мен түсіндіруге мүмкіндіктер беретін объективтілік, тарихилық қағидасы басшылыққа алынды. Археографиялық жұмыста атрибуциялау, даталау, сипаттау, ғылыми түсініктеме беру тәсілдері қолданылды. Деректерді талдауда ішкі және сыртқы сын тәсілімен қатар тарихи оқиғалар мен құбылыстарға жаңа түсіндірмен жасауда тарихи сананы отарсыздандыру, тұлғаға және қоғамға бағытталған тарих, тарихи сананы ғылыми объективтілік және плюрализм тұғырымен талдау тұғырлары басшылыққа алынды. Тарихи тұлғатанулық бағытқа сай биографиялық тәсілдің мүмкіндіктері қолданылды. Педагогикалық тәжірибелік-эксперимент жүргізуде сауалнама, әңгімелесу, сұхбаттасу, диагностикалау, ақпараттық өңдеу тәсілдері қолданылды.

Қорғауға ұсынылатын негізгі қағидалар (дәлелденген ғылыми болжамдар және жаңа білім болып табылатын басқа да тұжырымдар):

1. Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық құбылысы Отандық педагогика тарихының мазмұнын толықтыратын тақырып ретінде еліміздегі ғылыми ойда гуманитарлық зерттеулер бағыттардың бірі ретінде орнығуы тиіс.

2. Түркістан өлкесінде отарлық биліктің жүргізген білім беру саясатына жәдиттік білім беру жүйесі балама бола алды.

3. Қ. Қожықовтың қоғамдық-саяси және ғылыми-педагогикалық қызметі Қазақстанның оңтүстік өңіріндегі ағартушылықтың көрнекті өкілі, қазақ жәдитшілерінің көшбасшысы ретінде бағаланады.

4. Ғылыми тұжырымдалған оңтүстік өңірдегі ағартушылық құбылысының тарихы болашақ тарих пәні мұғалімдерінің тарихи танымын жаңалаушы және олардың интеллектуалдық дағдылары мен кәсіби құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал ететін білім контенті болып саналады.

5. Әдіснамалық және әдістемелік тұрғыда ғылыми-әдістемелік тұрғыда негізделген «Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық тарихы және Қоңырқожа Қожықов» таңдау пәні білім мазмұнын және тарихи танымды жаңалауда қолдану үшін тарих мамандығының білім беру бағдарламасына енгізуге лайық.

Зерттеудің негізгі нәтижелерінің сипаттамасы:

1. Зерттеуде нақты географиялық аумақтағы білім беру жүйесі алғаш рет «Оңтүстіктегі қазақ ағартушылығы» тұжырымымен оқшаулап қарастырылуының нәтижелері Отан тарихы және педагогика тарихының мазмұнын концептуалдық және әдіснамалық тұрғыда жаңалайды.

2. Тақырыпты зерттеу мен оқытудың әдіснамалық негіздерінің қалыптастырылуы оңтүстік өңірдегі қазақ ағартушылығы тарихының мазмұны ұлттық мәдениет пен ұлттық сана қалыптасуының құрамды бөлігі ретінде тарихи танымды жаңалауға мүмкіндік берді.

3. Аймақта әртүрлі үлгідегі білім беру жүйесінің дамуы мен қалыптасуы, Қ. Қожықов сияқты ұлт ағартушыларының педагогикалық, шығармашылық қызметі тарихының ғылыми қалпына келтірілуі білімалушылардың тарихи танымын жаңалау мақсатында білім контентін қалыптастыруда оқу үдерісіне енгізуге дайындалды.

4. Тақырып бойынша жүргізілген тарихи-педагогикалық зерттеулердің қол жеткен нәтижелерін тарихи танымды жаңалауда оқу үдерісіне енгізу үшін таңдау пәнінің оқу-әдістемелік кешені алғаш рет дайындалып, сыннан өтті.

5. Білім алушылардың тарихи танымын жаңалауда «Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық тарихы және Қоңырқожа Қожықов» таңдау пәнін тарих мамандығының білім беру бағдарламасына енгізудің қажеттілігі және тиімділігі тәжірибелік-эксперимент барысында сыннан өтті.

Зерттеудің негізгі нәтижелерінің сипаттамасы:

Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық құбылысы Отан тарихының және ұлттық педагогика тарихының мазмұнын жаңалайтын тақырып ретінде еліміздегі гуманитарлық зерттеулердегі басым бағыттардың бірі ретінде

қарастырылуы керек.

1. Түркістан өлкесінде жүргізілген білім беру жүйесін реформалаудың отарлық сипаты мен мазмұнына жәдиттік білім беру жүйесі балама бола алғандығы туралы тұжырым жан-жақты зерттеліп, ғылыми ойда орнығуы керек.

2. Қазақстанның оңтүстік өңіріндегі ағартушылықтың көрнекті өкілі ретінде Қ. Қожықовтың қоғамдық-саяси және ғылыми-педагогикалық қызметі қоғамдық ойда өз бағасын алуы керек.

3. Зерттеуімізде ғылыми тұжырымдалған оңтүстік өңірдегі ағартушылық құбылысының тарихы педагог кадрлар дайындайтын мамандықтар бакалаврларының білім беру бағдарламаларында тарихи танымды жаңалаушы білім контенті ретінде қолданысқа енгізілуі керек.

4. Әдіснамалық және әдістемелік тұрғыда негізделген «Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық тарихы және Қоңырқожа Қожықов» таңдау пәнін тарих мамандығының білім беру бағдарламасына енгізуді қажет етеді.

Алынған нәтижелердің жаңалығы мен маңыздылығының негіздемесі:

- Оңтүстік өңірдегі қазақ ағартушылығын оқшаулап оқыту – оның ерекшеліктерін нақтылауға мүмкіндік берді. Осы ғылыми жетістік отандық тарихи білім беру мазмұнын жаңалауға жол ашады.

- Қоңырқожа Қожықовтың сан-салалы қоғамдық-саяси, ғылыми-шығармашылық қызметтерінің арасынан оның ағартушылық қызметін ғылыми қалпына келтіру оның қоғамдық-саяси қызметін Әлихан Бөкейхан бастаған ұлттық элита өкілдерімен, педагогикалық қызметін Ахмет Байтұрсынов бастаған ағартушы тұлғалармен тығыз байланыста қарастыруға мүмкіндік береді.

- Пән мазмұны Түркістан өлкесіндегі ағартушылық тарихын оқытуда білім алушылардың тарихи танымын жаңалап, олардың кәсіби құзыреттіліктерін дамытуға ықпал ететіндігі тәжірибелік-эксперимент барысында сыннан өтіп, оқыту әдістемесін жаңалауға қатысты ұсыныстар дайындауға негіз болды.

- жүргізілген педагогикалық зерттеулер нәтижесі «Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық және Қоңырқожа Қожықов» атты таңдау пәнінің мақсаты мен міндеттерін, құрылымы мен мазмұнын айқындауға мүмкіндік берді. Қайраткер-ағартушының шығармашылық мұрасы мен архивтік құжаттарының ғылыми айналымға ұсынылуы білім мазмұнын жаңалады.

Ғылымның даму бағыттарына және мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:

1. Зерттеу «Қазақстан Республикасында тарихи сана қалыптасуының тұжырымдамасында (1995)» белгіленген тарихи сананы жаңалау және Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында белгіленген білім мазмұнын жаңалау міндеттерін іске асырады.

2. Зерттеу нәтижелері бойынша «Қазақстанның оңтүстігіндегі ағартушылық және Қоңырқожа Қожықов» атты таңдау пәнінің оқу-әдістемелік кешені «Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік

жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі №2 бұйрығының» ұағидаларына сай дайындалды.

3. Диссертациялық зерттеудің білім алушылардың тарихи танымын жаңалау және кәсіптік құзыреттіліктерін игеруіне қатысты жасалған әдістемелік ұсыныстааар Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағыттарының «Білім және ғылым саласындағы зерттеулер» деп аталатын 4 бөлімінің 2 бағытына (Қолданбалы зерттеулер) сәйкес орындалды.

4. Саяси қуғын-сүргін құрбаны ретінде Қ. Қожықовтың архивтік-тергеу істерінің археографиялық өңдеуден өткізіліп, тарихи танымды жаңалайтын білім контенті ретінде ғылыми айналымға ұсынылуы Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Саяси қуғын-сүргін құрбандарын толық ақтау жөніндегі мемлекеттік комиссия туралы» №456 Жарлықпен 2020 жылғы 24 қарашада бекітілген «Мемлекеттік комиссия туралы Ереженің» тұжырымдарына сай іске асырылған.

Докторанттың әрбір жарияланымды дайындауға қосқан үлесінің сипаттамасы: (диссертация авторының жарияланымның жалпы көлемінен пайызбен өлшенген үлесі көрсетілген). Зерттеу жұмысының мазмұны бойынша 10 ғылыми еңбек жарияланды.

Scopus деректер қоры базасына кіретін басылымда:

1. Propagandistic nature of celebrating the 300th anniversary of the Romanov dynasty in colonial regions. Tursun, K., As, H., Aitmagambetov, D., Dyusembaeva, Z., Isaev, M. //National Identities 2024, 26(5), страницы 575–588). (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 70%).

ҚР ҒЖБМ Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті бекіткен басылымдарда:

1. «Ақ патша» рәмізі және Романов әулеті билігінің 300 жылдығы ұлттық баспасөзде //Edu.e-history.kz. 2023. 10 (3) 585-598 бб. (Х.Тұрсұнмен бірге) (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 75%).

2. Түркістан өлкесіндегі қазақ зиялыларының мәдени мұрасы //Абай атындағы ҰПУ Хабаршысы «Тарих және әлеуметтік ғылымдар» сериясы. 2024. №. (Х.Тұрсұн, Г.Батырбекқызымен бірге) (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 75%).

3. Оңтүстік Қазақстан өңіріндегі отарлық білім беру жүйесінің тарихи аспектілері. //Ясауи университетінің хабаршысы, №3 (125), 2022 issn-p 2306-7365 issn-e 2664-0686 (Л. Рсымбетова, Р. Хазретәліқызымен бірге) (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 75%).

4. Қоңырқожа Қожықовтың архивтік тергеу істері қуғын-сүргін тарихының дерегі //Edu.e-history.kz. 2024 №3 (Р.Хазретәліқызы, Д.Айтмағамбетовпен бірге). (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 75%).

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциялардағы ғылыми мақалалар:

1. Культурное наследие репрессированного Конурходжы Ходжикова –

представителя туркестанской этноэлиты //Бухоро тарихи масалалары (энг кадимги замонлардан хозиргача) мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция материаллари. 2023 йил – 10июнь. Бухоро. 780 б. (Б.467-470) (стендний) (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 100%).

2. Мұстафа Шоқай мен Қоңырқожа Қожықовтың тұлғааралық байланыстары //«Мұстафа Шоқайдың мемлекетшілдік мұраты: тарихи тағылым мен сабақтастық» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның ғылыми еңбектер жинағы. 2023 жыл, 17 қараша (Б.228-231) (стендний) (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 100%).

3. Қоңырқожа Қожықов – қазақ этноэлитасы арасындағы жәдитшілердің көшбасшысы //«Орталық Азиядағы жәдитшілік феномені: тұлғалар мен тағдырлар» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция. Ташкент, 2024-150 б.(Б.2-15) (Х.Тұрсұн, Г.Батырбекқызы) (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 75%).

Монографиялар, оқулықтар, жеке жазылған оқу (оқу-әдістемелік) құралдар

1. Қожықов Қ. Шығармалары. Алматы: «Арыс» баспасы, 2023. – 366 б. Баспаға дайындағандар: Х.Тұрсұн, С.Қ.Қожықова, Хакан АС(Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 70%).

2. Қоңырқожа Қожықов – ұлттық элитаның көрнекті өкілі.Алматы: «Арыс» баспасы, 2024. – 304 б. Баспаға дайындағандар: Х.Тұрсұн, С.Қ.Қожықова, Хакан АС. (Мақаланы жазудағы докторанттың үлесі – 70%).